

J. A. Komenský – súzvuk múdrosti a vzdelanosti

Kultúra ako poznanie

Na svoj kantorský štít napísal: *Sila pravdy vyzbrojená svetlom poznania je nepremožiteľná*. Jan Amos Komenský (28.3.1592–15.11.1670) je aj v dnešnej dobe príťažlivý hĺbkou svojej mravnej sily, univerzálnej životnej múdrosti a vzťahom k prírode, k ľuďom i Bohu. Jeho pansofické vzdelávanie, všeobecná celoživotná kultúra, systemizácia a harmonizácia poznania sú znakom spojenia stredovekej hlbkej viery a renesančnej empirickej vedy. Jeho projekt sveta vyžaruje ušľachtilú túžbu po pravde, dobre, spravodlivosti a ľudskom šťastí. *Jedno je potrebné (Unum necessarium, 1688)* – hľadaniej pravdy a spravodlivosti, slobody a poriadku, trpezlivo a s láskou, pracovito a nenásilne kráčať k životnej múdrosti, radosti a šťastiu. *Nám ide o lepšiu budúcnosť a preto sa nesmieme zastaviť pri hľadaní prostriedkov, ktoré to môžu umožniť.*

Presvedčenie o harmonickom súžití

Žil ako večný cudzinec s hektickou aktivitou v Poľsku, Anglicku, Švédsku a v Holandsku. Patril k najvýznamnejším osobnostiam európskej kultúry. Najsvetovejší Čech, moravský Slovák. Označili ho za filozofa i teológa, pedagogického a sociálneho reformátora, humanistu a mysliteľa, kozmopolitu i vlastenca. Sám sa nazval Jan Segeš Nivnický, po otcovi zvaný Komenský.

Je uznávaným klasikom pedagogiky. Pochopil výchovu ako celkový systém vzdelania budovaný rozvíjaním ľudských činností na zásadách harmonického súžitia. Základom jeho učiteľských predstáv bol demokratizmus a pedagogický optimizmus. *Brána jazykov otvorená* a *Veľká didaktika* sú ukážkou zvládnutia vyučovacieho remesla. Až do dnešnej doby možno tvrdiť, že Jan Amos Komenský postavil pevné zásady duchovného rozvoja, zušľachtenia a zmravnenia mládeže. Univerzálna výchova, integrácia vedných disciplín, spojenie teórie s praxou má viesť k harmonickému povzneseniu človeka k ľudskosti. *Ľudská prirodzenosť je životaschopná, má rada pohyb a činnosť, nepotrebuje nič iné než múdre vedenie... Táto prirodzenosť je si sama sebe účelom, meradlom aj silou, ktorá sa dopracúva k svojej dokonalosti.*

Súlady viery s rozumom

Komenský vykladal svet dialekticky, celostne. Nebol prírodovedec s matematickou erudíciou. Dával prednosť celku, princípom, dedukcii, paralelám i porovnaniu neporovnateľného. Kládol dôraz na mravné a náboženské vedomie človeka, uvedomil si spoločenský význam vedy i vzdelanosti. Spoznal zložitosť vzťahov medzi štátmi a národmi. Prebúdza zodpovednosť za lepšie podmienky slobodnej tvorivej ľudskej činnosti, všestranného zušľachtenia mravov. Zmysly, rozum i viera mu naznačovali možnosť zosúladenia celého stvorenia vo vysnívanej panharmónii.

Aj dnes považujeme dialóg za základnú metódu a prostriedok výchovy. Poznanie pravdy je závislé od vývoja charakteru. Dialóg znamená ochotu dať sa premôcť pravdou v láskavom stretnutí zúčastnených. Úlohou učiteľa je pozvať študentov k spolupráci, podporovať vzájomnú kooperáciu v poznávacích aktivitách. Priateľstvo na ceste za poznaním patrí k najkrajším vzťahom medzi ľuďmi. Komenský vo svojom vrcholnom diele *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* (Všeobecná porada o náprave vecí ľudských) odhalil nenahraditeľnú silu zjednocovania ľudí v zmysluplnej tvorivej spolupráci. Vedel, že *cnostiam sa možno naučiť tak, že sa neustále cnostne jedná.*

Obetavá výchova ako cesta k zušľachteniu

Ak má človek byť človekom, musí byť k tomu vedený v rodine i v škole – cvičisku múz a raji hier. Nepotrebujeme zbytočne veľa hocijakých vecí, ale iba také, ktoré sú trvalými hodnotami a zmysluplnými orientáciami pre civilizovaný život. Vyššia vzdelanosť, mravnosť a kultúrnosť sú cestou k humanite i demokracii. Ak kríza školy je krízou človeka a kríza človeka je krízou školy, tak problém tohto kruhu možno prelomiť harmonizovaním ľudskej duše s pokorou moderného vzdelanca, ľudskej slobody so zodpovedným svedomím a mravným zázemím. Aj v našej dobe platí: Byť vždy sám sebou, spolunažívať v pokoji s druhými, prispievať ku všeobecnému rozkvetu a ľudskému blahu. Záleží na každom z nás, aby sme k tomu chceli, mohli a stačili prispieť.

(Dušan Jedinák)